

На основу члана 4.8. Закона о преносу, регулатору и оператору система електричне енергије у Босни и Херцеговини (“Службени гласник БиХ”, број 7/02) и чл. 6. и 7. Правилника о тарифном поступку (“Службени гласник БиХ”, број 44/05), рјешавајући по захтјеву “Независног оператора система у Босни и Херцеговини”, број: 50/09 од 30. октобра 2009. године, Државна регулаторна комисија за електричну енергију, на сједници одржаној 27. априла 2010. године, донијела је

ОДЛУКУ О ОДРЕЂИВАЊУ ТАРИФА ЗА ПОМОЋНЕ УСЛУГЕ

Члан 1. (Предмет)

Овом одлуком Државна регулаторна комисија за електричну енергију (ДЕРК) одређује тарифе за помоћне услуге у електроенергетском систему Босне и Херцеговине.

Члан 2. (Примарна регулација фреквенције и снаге)

Примарна регулација фреквенције и снаге је помоћна услуга коју производне јединице обављају на властити трошак (без накнаде).

Члан 3. (Секундарна регулација фреквенције и снаге)

(1) Одређује се тарифа помоћне услуге резерве капацитета за секундарну регулацију фреквенције и снаге у износу од 16,257 КМ/кВ мјесечно и финансијски обим ове услуге за 2010. годину у износу од 9.689.172 КМ.

(2) “Независни оператор система у Босни и Херцеговини” (НОС БиХ) ће администрирати поступак набавке помоћне услуге секундарне регулације од власника лиценци за производњу електричне енергије, односно електропривреда у чијем су саставу производне јединице које су дужне да обезбиједи наведене обиме снаге за пружање помоћне услуге, према слиједећем распореду:

Мјесец	Потребан мјесечни износ	ХЕ Јабланица	ХЕ Требишњица	ХЕ Вишеград	ХЕ Рама	ХЕ Бочац
	MW	MW	MW	MW	MW	MW
јануар	57	22	5	14	11	5
фебруар	54	21	5	13	10	5
март	50	20	5	11	9	5
април	46	16	5	11	9	5
мај	45	16	5	12	7	5
јуни	43	16	5	11	6	5
јули	44	16	5	12	6	5
август	46	17	5	13	6	5
септембар	48	20	6	15	7	0
октобар	50	21	5	12	7	5
новембар	54	22	5	13	9	5

децембар	59	23	5	15	11	5
----------	----	----	---	----	----	---

(3) Електропривреде у БиХ приликом пружања помоћних услуга могу номинovati и друге производне јединице, а у складу са чланом 25. Тржишних правила.

(4) До остваривања техничких предуслова за обрачун, енергија која се испоручује у режиму секундарне регулације биће третирана (компензирана) кроз обрачун и компензацију нежељених одступања.

Члан 4.

(Терцијарна регулација фреквенције и снаге)

(1) Одређује се тарифа помоћне услуге резерве капацитета за терцијарну регулацију фреквенције и снаге у износу од 5,216 КМ/кW мјесечно и финансијски обим ове услуге за 2010. годину у износу од 15.151.140 КМ.

(2) Одређује се тарифа за електричну енергију која се испоручује у режиму терцијарне регулације у износу 23,295 фенинга/кWh као трострука вриједност цијене електричне енергије најскупље производне јединице у систему.

(3) НОС БиХ ће администрирати поступак набавке помоћне услуге терцијарне регулације од власника лиценци за производњу електричне енергије, односно електропривреда у чијем су саставу производне јединице које су дужне да обезбиједи наведене обиме снаге за пружање помоћне услуге, према слиједећем распореду:

мјесец	Потребан мјесечни износ MW	ЕП ХЗХБ		ЕП БИХ		ЕРС		
		ХЕ Чапљина MW	ХЕ Грабовица MW	ХЕ Салаковац MW	ХЕ Вишеград MW	ХЕ Бочац MW	ХЕ Требиње MW	
јануар	250	140	25	0	85	0	0	
фебруар	250	140	25	0	85	0	0	
март	250	140	25	0	85	0	0	
април	250	140	25	0	85	0	0	
мај	250	140	25	0	85	0	0	
јуни	250	140	55	5	50	0	0	
јули	250	0	30	0	40	35	50	
август	250	140	30	0	30	35	15	
септембар	250	140	55	25	30	0	0	
октобар	250	140	55	5	50	0	0	
новембар	250	140	50	0	60	0	0	
децембар	250	140	25	0	85	0	0	

(4) Електропривреде у БиХ приликом пружања помоћне услуге терцијарне регулације обавезне су пружити ову услугу у опсегу од 80% до 100% понуђене резерве при чему могу номинovati и друге производне јединице, а у складу са чланом 33. Тржишних правила.

(5) НОС БиХ је дужан да идентификује кориснике који плаћају електричну енергију испоручену у режиму терцијарне регулације.

(6) Вријеме једнократног кориштења терцијарне резерве може трајати до шест сати од тренутка ангажовања према налогу НОС-а БиХ. Терцијарна резерва може се максимално

користити четири пута у једном мјесецу. Минимално вријеме између два ангажирања терцијарне резерве је 48 сати.

(7) Ангажовање терцијарне резерве проводиће се на начин прописан чл. 7.2.28-7.2.32. Мрежног кодекса.

Члан 5.

(Регулација напона и реактивне снаге)

Регулација напона и реактивне снаге је помоћна услуга коју производне јединице обављају на властити трошак (без накнаде).

Члан 6.

(Могућност покретања електрана без вањског напајања)

Могућност покретања електрана без вањског напајања је помоћна услуга коју производне јединице обављају на властити трошак (без накнаде).

Члан 7.

(Прекомјерно преузета реактивна енергија)

(1) Одређује се тарифа за прекомјерно преузету реактивну енергију са мреже преноса у износу од 1,00 фенинга/kvarh.

(2) Тарифу за прекомјерно преузету реактивну енергију плаћају квалификовани купци прикључени на напон 110 kV и више својој балансно одговорној страни. У складу са мјесечним обрачуном НОС-а БиХ, плаћања између балансно одговорних страна се обављају на основу удјела у ињектирању реактивне енергије у посматраном мјесечном периоду.

Члан 8.

(Покривање губитака на преносној мрежи)

(1) Одређује се тарифа помоћне услуге за покривање губитака на преносној мрежи у износу од 7,02 фенинга/kWh, на основу просјечне цијене на прагу производних објеката у Босни и Херцеговини.

(2) На основу Методологије за израду тарифа за услуге преноса електричне енергије, независног оператора система и помоћне услуге и података о губицима на преносној мрежи из Биланса електричне енергије на мрежи преноса БиХ за 2010. годину који износе 330 GWh, одређује се финансијски обим ове услуге на годишњем нивоу у износу од 23.166.000 KM.

(3) Прије почетка сваког календарског мјесеца НОС БиХ ће субјектима који посједују лиценцу за производњу електричне енергије, односно електропривредама у БиХ доставити њихове обавезе и дневне 24-сатне дијаграме енергије коју су дужни обезбиједити за покривање губитака на мрежи преноса за наредни календарски мјесец. Ови износи ће бити пријављени у оквиру процедура дневног планирања.

(4) По истеку сваког календарског мјесеца НОС БиХ ће на основу података из дневног распореда и података добивених са мјерних тачака направити обрачун губитака на преносној мрежи у коме ће бити назначене енергетске и финансијске позиције свих

субјеката. За износе који се, након мјесечног обрачуна НОС-а БиХ, појаве као обавезе и потраживања између електропривреда у БиХ (балансно одговорних страна), користиће се тарифа из става (1) овог члана.

(5) Обавезе субјеката који немају властиту производњу (квалификовани купци и Брчко дистрикт Босне и Херцеговине) у покривању преносних губитака, биће дефинисане Уговорима о балансирању који се имају закључити са балансно одговорном страном најкасније у року од 15 дана од ступања на снагу ове одлуке. Обавезе субјеката који немају властиту производњу према одговарајућој балансно одговорној страни обрачунаваће се по тарифама заснованим на просјечним производним цијенама активне енергије на прагу производње унутар балансно одговорних страна и електричне енергије која се преузима са мреже преноса у 2010. години како слиједи:

БОС ЕП ХЗХБ	0,1761 фенинга/kWh,
БОС ЕП БиХ	0,2373 фенинга/kWh,
БОС ЕРС	0,1660 фенинга/kWh.

Члан 9.

(Укупна тарифа за секундарну и терцијарну регулацију)

(1) На основу годишњег износа потребног за набавку помоћних услуга секундарне регулације (капацитет) и терцијарне регулације (капацитет) у укупном износу од 24.840.312 КМ и укупне енергије која се преузима са мреже преноса у 2010. години од 11.667.179.935 kWh, одређују се:

- тарифа за секундарну регулацију у износу од 0,0830 фенинга/kWh,
- тарифа за терцијарну регулацију у износу од 0,1298 фенинга/kWh,
- укупна тарифа за секундарну и терцијарну регулацију од 0,2128 фенинга/kWh.

(2) Тарифе за услуге из претходног става плаћају “Комунално Брчко” и квалификовани купци прикључени на напон 110 kV и више својој балансно одговорној страни.

Члан 10.

(Обрачун)

(1) За све помоћне услуге НОС БиХ ће припремити обрачуне на мјесечном нивоу. У обрачуну морају бити наведени сви елементи потребни пружаоцима услуга за испостављање одговарајућих фактура (корисници услуга, физички и финансијски обим услуга и сл.). Овако утврђени обрачуни биће обухваћени мјесечним извјештајем НОС-а БиХ, који се доставља ДЕРК-у, пружаоцима и корисницима услуга.

(2) У складу са чланом 35. Методологије за израду тарифа за услуге преноса електричне енергије, независног оператора система и помоћне услуге (“Службени гласник БиХ”, бр. 46/05, 17/07 и 11/09) пружаоци услуга достављају копије фактура НОС-у БиХ.

Члан 11.

(Обавезе субјеката у електроенергетском сектору у циљу стварања услова за унапређење система помоћних услуга)

- (1) Обавезују се електропривреде у БиХ које немају уграђена бројила на свим примопредајним тачкама са преносном мрежом да до 31. октобра 2010. године инсталишу одговарајућа мјерења у складу са Мрежним кодексом.
- (2) Обавезују се НОС БиХ, Електропренос Босне и Херцеговине и произвођачи да, у складу са Мрежним кодексом, до 31. октобра 2010. године посебним документом дефинишу организацију и начин даљинског прикупљања обрачунских података мјерења неопходних за обезбјеђивање помоћних услуга, као и за поравнање и плаћање у вези с тим.
- (3) Обавезују се НОС БиХ и електропривреде у БиХ да до 31. октобра 2010. године посебним документом дефинишу све неопходне критеријуме и процедуре за помоћне услуге.
- (4) Обавезују се НОС БиХ и електропривреде у БиХ да, у складу са Тржишним правилима, до 31. октобра 2010. године дефинишу приједлог Споразума о помоћним услугама у којем се дефинишу прецизне количине секундарне и терцијарне резерве произвођача које ће НОС БиХ ангажовати према дефинисаним критеријумима.
- (5) Обавезује се НОС БиХ да организује активности из ст. (1), (2), (3) и (4) те да о резултатима истих редовно извјештава ДЕРК.

Члан 12.

(Измјене тарифа)

ДЕРК задржава право измјене тарифа за помоћне услуге у складу са динамичким планом провођења Тржишних правила.

Члан 13.

(Завршне одредбе)

- (1) Ова одлука ступа на снагу даном доношења, примјењује се од 1. маја 2010. године и биће објављена у “Службеном гласнику БиХ” и службеним гласилима ентитета и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине.
- (2) Одлука са образложењем доставиће се подносиоцу захтјева и умјешачима у тарифном поступку и објавити на интернет страници ДЕРК-а у року од 30 дана од дана доношења.

Образложење

Поступак одређивања тарифа за помоћне услуге вођен је као саставни дио тарифног поступка за одређивање тарифа за рад независног оператора система и помоћне услуге, покренутог на захтјев “Независног оператора система у Босни и Херцеговини”, број: 50/09 од 30. октобра 2009. године.

Након прегледа документације, потпуност захтјева НОС-а БиХ је потврђена актом ДЕРК-а број: 04-28-348-1/08 од 23. новембра 2009. године, о чему је НОС БиХ обавијештен дописом број: 04-28-348-2/08 од 1. децембра 2009. године, па се у наставку тарифног

поступка могло приступити оцјени свих поднијетих доказа уз придржај права ДЕРК-а да тражи додатне податке и информације када то буде сматрао потребним.

Захтјев НОС-а БиХ је рјешаван провођењем поступка формалне расправе, у свему према одредбама *Правилника о јавним расправама* (“Службени гласник БиХ”, број 38/055), према чијој је одредби члана 45. ДЕРК кратким обавјештењем у дневним новинама и на својој интернет страници упознао јавност са сажетком поднијетог захтјева и могућношћу заинтересованих чланова јавности да се непосредно упознају са захтјевом и упуте писане коментаре у вези са предметом тарифног поступка.

Обавијест за јавност је позвала и лица заинтересована да у поступку формалне расправе учествују као умјешачи да писмено докажу свој интерес, те најавила одржавање формалне расправе о захтјеву.

Након достављања захтјева за стицање статуса умјешача, ДЕРК је закључком број: 04-28-348-12/09 од 12. јануара 2010. године дозволио учешће у поступку у својству умјешача како би саслушао свједочења о позицијама и интересима слиједећих субјеката: Алуминиј д.д. Мостар, ЈП “Електропривреда Хрватске заједнице Херцег Босне” д.д. Мостар, Мјешовити холдинг “Електропривреда Републике Српске”, Матично предузеће, а.д. Требиње, ЈП “Електропривреда Босне и Херцеговине” д.д. Сарајево. Умјешачи нису користили право да изврше непосредан увид у цјелокупну документацију захтјева за тарифе.

Припремна расправа о поднијетом захтјеву НОС-а БиХ за одобрење тарифа за рад НОС-а БиХ и помоћне услуге одржана је 20. јануара 2010. године у Тузли. На припремној расправи утврђена је листа питања које је требало расправити и ток формалне расправе. На формалној расправи одржаној 4. фебруара 2010. године, стране у поступку су презентовале своје доказе како би се утврдиле све релевантне чињенице. Обрађено је свако од питања са утврђене листе и то sukcesивно одговором подносиоца захтјева и коментарима и подпитањима умјешача и водитеља поступка.

Коначан извјештај водитеља поступка описује ток поступка, понуђене доказе и утврђене чињенице, релевантне правне одредбе и препоруку члановима Комисије (у даљем тексту: Комисија) и достављен је странки у поступку актом ДЕРК-а, број: 04-28-5-348-65/09 од 25. марта 2010. године, те трећим заинтересованим лицима који су доказали директан интерес да учествују у тарифном поступку и којима је такав статус правоваљано признат од стране ДЕРК-а.

Извјештај је требао да пружи разумну основу Комисији да на предоченим подацима, аргументима и појашњењима, те коментарима НОС-а БиХ (број: 01-917/10 од 31. марта 2010. године) и заинтересованих лица (Алуминиј д.д. Мостар, коментари под бројем: 2764/10 од 30. марта 2010. године, МХ “Електропривреда Републике Српске”, Матично предузеће, а.д. Требиње, коментари под бројем: 1-1/03/2-203-26/10 од 30. марта 2010. године, ЈП “Електропривреда Хрватске заједнице Херцег Босне” д.д. Мостар, коментари под бројем: И-5001/10 од 30. марта 2010. године, ЈП “Електропривреда Босне и Херцеговине” д.д. Сарајево, коментари под бројем: 01-8287/10 од 1. априла 2010. године), датим на приједлог овог извјештаја, након што их пажљиво размотри и процијени, донесе своју коначну одлуку о поднијетом захтјеву.

НОС БиХ у својим коментарима на коначан извјештај водитеља у поступку одређивања тарифа за помоћне услуге истиче значај и улогу овог регулисаног субјекта у систему помоћних услуга референцирајући се на одредбе Закона о оснивању Независног оператора система у БиХ. Такођер, НОС БиХ анализира садржај Нацрта одлуке дајући одређене примједбе али и сугестије, у смислу да се прихвати сав номиновани капацитет за секундарну регулацију, да се јасно дефинише цијена капацитета негативне терцијарне регулације и начин плаћања односно пенализирања, да се код обима пружања терцијарне регулације сагледају техничке могућности електрана које пружају услугу, те образлажући своју тврдњу да без сатних мјерења није могуће одредити разлику насталу између обавеза и остварења по основу енергије за покривање губитака што узрокује нетачност обрачуна нежељених одступања. Такођер, НОС БиХ подржава одредбе Нацрта одлуке којима се учесници у систему функционисања помоћних услуга обавезују да у складу са *Мрежним кодексом* уграде одговарајућа бројила и омогуће НОС-у БиХ несметан приступ тим бројилима.

Умјешач “Електропривреда Републике Српске” је мишљења да Нацрт одлуке генерално не обезбјеђује цјеловито рјешење по питању дебаланса у електроенергетском систему, те да одредбе које регулишу нежељена одступања, секундарну и терцијарну регулацију нису међусобно усклађене.

Алуминиј д.д. Мостар подржава приступ Нацрта одлуке да се тарифе за помоћне услуге смање као могући допринос ублажавању посљедица економске кризе.

“Електропривреда Босне и Херцеговине”, као умјешач у поступку, подржава концепт валоризације енергије кроз услугу секундарне регулације и препоручује тестирање одзива производних јединица прије почетка примјене предложених рјешења, затим сматра неприхватљивим да погоном њених производних јединица управљају трећа лица. Овај умјешач надаље, предлаже да се учешће субјеката у пружању помоћних услуга распоређује спрам њиховог учешћа у снази/енергији, да се прецизније дефинише санкционисање случајева непоштовања номинација за секундарну и терцијарну регулацију, те да се НОС-у БиХ утврди обавеза да електропривредама обезбиједи податке у реалном времену о укупној регулацијској грешки система.

“Електропривреда Хрватске заједнице Херцег Босне” сматра да се још увијек нису стекли одговарајући технички услови за квалитетно вођење електроенергетског система због непостојања адекватних мјерења, те сугерише да ДЕРК продужи примјену тренутно важеће Одлуке све до испуњења поменутих услова.

Комисија, дакле, мора усмјерити своја разматрања на све специфичности и околности везане за систем помоћних услуга у електроенергетском сектору БиХ, примједбе и коментаре умјешача подношених у току цијелог поступка, те цјеловитом опсервацијом одлучити о поднијетом захтјеву. Слиједом такве обавезе, Комисија излаже слиједећа своја становишта:

У постојећем моделу помоћних услуга на једној се страни налазе даваоци помоћних услуга (носиоци леценце за производњу), а на другој корисници (лиценцирани снабдјевачи И реда). У овој фази реструктурирања електроенергетског сектора када исти правни субјекти посједују лиценце за производњу, дистрибуцију и снабдијевање, број учесника у систему помоћних услуга је редукован и сведен на три постојеће електропривреде (БОС-а), квалификоване купце и дистрикт Брчко. Ово су уједно и субјекти који се појављују у

финансијском обрачуна, при томе БОС-ови и на страни потраживања и на страни плаћања, а квалификовани купци и дистрикт Брчко само на страни плаћања.

Иако је у претходним тарифним поступцима констатовано од стране НОС-а БиХ и закључивано од више електроенергетских субјеката да постоје неопходни технички услови за несметано одвијање процеса пружања и обрачуна помоћних услуга, досадашња пракса указује на тешкоће превасходно у сфери мјерења и доступности мјерних података, као посљедица неуређених односа између субјеката у електроенергетском сектору, спорења око надлежности и различитих тумачења тих надлежности. Такођер су и друге околности доводиле до неефикасности система помоћних услуга као што су одсутност или непоштовање номинација од стране електропривредних компанија. Због чињенице да сва мјерења која су неопходна за тачно утврђивање енергетских величина не постоје или нису доступна, електропривреде у БиХ су у више наврата оспоравале мјесечне обрачунае које израђује НОС БиХ, на основу којих се врши фактурисање извршених услуга. Мада је за поступање у оваквој ситуацији упућујућа одредба члана 9.11.4. *Мрежног кодекса* (о бази података обрачунских мјерења): „Уколико је даљинско читавање података онемогућено, НОС БиХ и Преносна компанија ће организовати прикупљање релевантних података локалним читањем (главно или помоћно мјерило). Уколико и ово није могуће онда ће НОС БиХ користити остале начине (нпр. СЦАДА) за процјену потребних података”, Комисија је стала на становиште да је у овом тренутку разумно електроенергетским субјектима у сектору пружити још једну прилику да обезбиједи сва потребна мјерења, и још важније, доступност мјерних величина НОС-у БиХ.

Уважавајући понуђене количине *секундарне регулације* које знатно превазилазе потребе система, Комисија се није одлучила да прихвати сав номиновани капацитет већ само у висини потребног, чиме се избјегава непотребно повећање трошка за крајње купце. Према *Тарифној методологији*, као и на основу цијена капацитета и електричне енергије на прагу производних јединица у БиХ, Комисија одређује цијену капацитета за пружање услуге секундарне регулације у износу од 16,257 КМ/кW мјесечно (цијена капацитета ХЕ Јабланица).

Код *терцијарне регулације*, Комисија даје приоритет у ангажовању оних електрана чија је цијена капацитета најмања, при томе дајући могућност електропривредама да приликом пружања ове услуге могу номиновати и друге производне јединице, а у складу са чланом 33. *Тржишних правила*. Електропривреде су обавезне пружати ову услугу у обиму од 80% до 100% понуђене резерве како би се постигла што боља флексибилност у пружању ове услуге.

Питање *покривања губитака* електричне енергије на преносној мрежи у претходном периоду је третирано тако да сваки БОС покрива губитке у „свом конзумном подручју“, а да се настале разлике међусобно поравнавају кроз евиденцију нежељених одступања. Умјешачи су у својим коментарима исказали потребу да се ове разлике посебно евидентирају и финансијски вреднују. У својим коментарима НОС БиХ је указао да досадашњи обрачун губитака унутар нежељених одступања није тачан, јер на основу постојећих података није могуће тачно утврдити обавезе субјеката кад је у питању енергија за покривање губитака. С обзиром на комплексност проблематике и односа у сектору, Комисија одлучује да се међусобне обавезе и потраживања између БОС-ова третирају на начин описан у ставу 4. члана 8. диспозитива ове одлуке.

Сагледавајући све специфичности те коментаре и примједбе изречене током поступка те укупно стање и односе у електроенергетском сектору у Босни и Херцеговини, Комисија сматра да тренутно није реално нити могуће увођење нових елемената у модел помоћних услуга (енергија у секундарној регулацији, негативна секундарна и терцијарна регулација и пенализирање). Комисија је кроз ову одлуку јасно исказала обавезе свих субјеката у циљу стварања услова за унапређење система помоћних услуга.

Сходно члану 14. *Правилника о тарифном поступку*, подносилац захтјева као регулисани субјекат има обавезу обезбиједити приступ јавности званично одобреним тарифама тако да одлуком одобрене тарифе буду на располагању јавности у његовој главној канцеларији током радних дана и објављене на његовој интернет страници.

У складу са чланом 9.2 *Закона о преносу, регулатору и оператору система електричне енергије у Босни и Херцеговини*, против одлуке о одобрењу тарифа може се покренути поступак пред Судом Босне и Херцеговине подношењем тужбе у року од 60 дана од дана објављивања одлуке.

Број: 04-28-5-348-79/09

27. априла 2010. године

Тузла

Предсједавајући Комисије

мр Владимир Докић